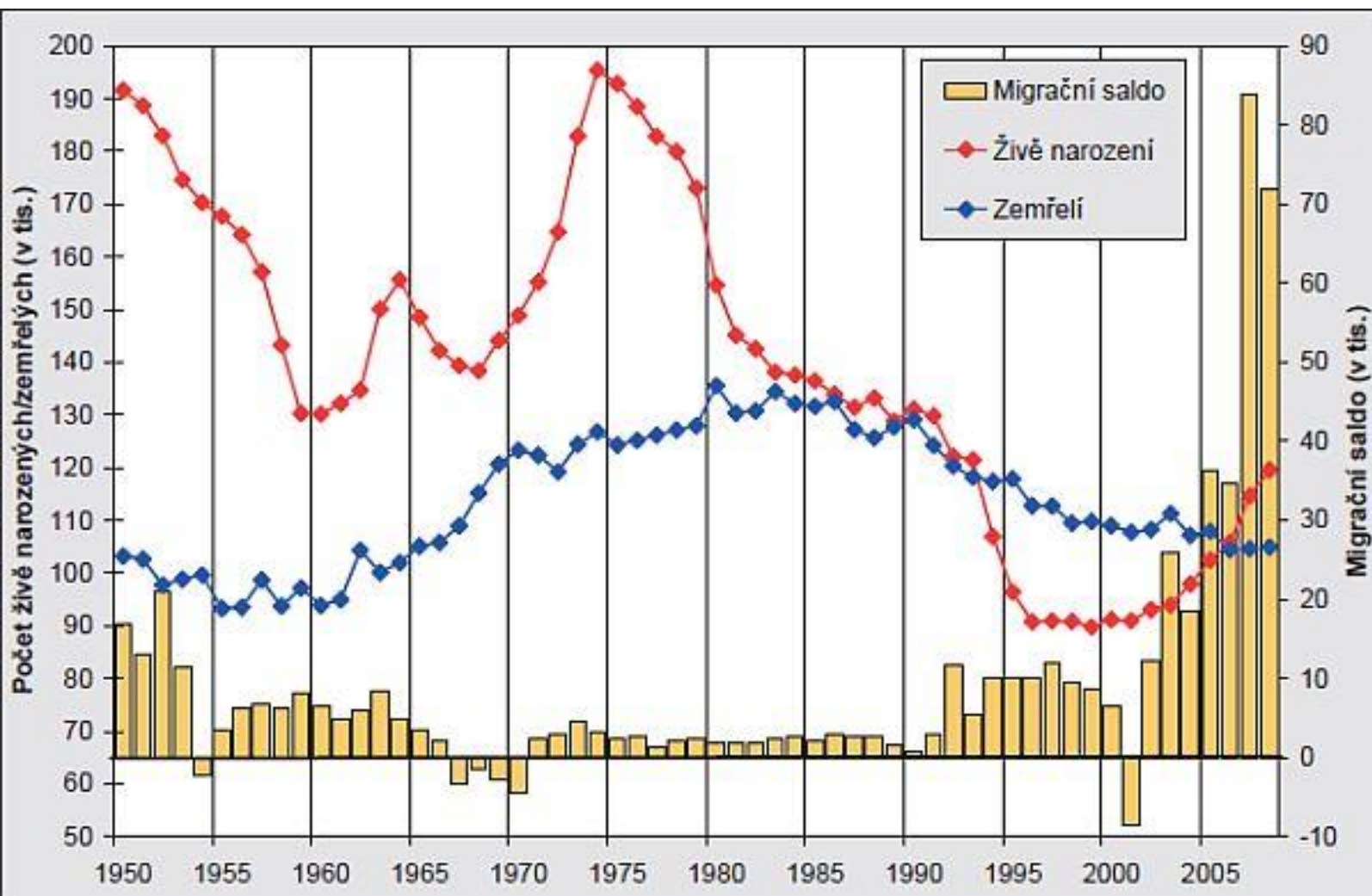

Vyšla publikace Demografická situace České republiky

Vyšla publikace Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993–2008.

29. 6. 2011; autor: Ludmila Fialová; rubrika: Právě vyšlo

Demografická situace České republiky se od počátku 90. let 20. století významně mění v souvislosti s celkovou proměnou společnosti. V této tranzici má populační vývoj dvojaké postavení: na straně jedné je jeho přetvářející se podoba do značné míry důsledkem společensko-ekonomického vývoje, na straně druhé demografické struktury a demografická reprodukce společenský i ekonomický vývoj modifikují. Změny jsou pozvolné, takřka plíživé, ale jejich důsledky budou velmi závažné a společnost by se na ně měla připravit. Role migrací je nepoměrně menší, i když i současnou demografickou situaci České republiky ovlivňují a změna atraktivity státu je jasná: z emigrační země se v 90. letech Česká republika postupně přeměnila v zemi imigrační, i když počet cizinců zdržujících se kratší či delší dobu na jejím území není zatím příliš vysoký.

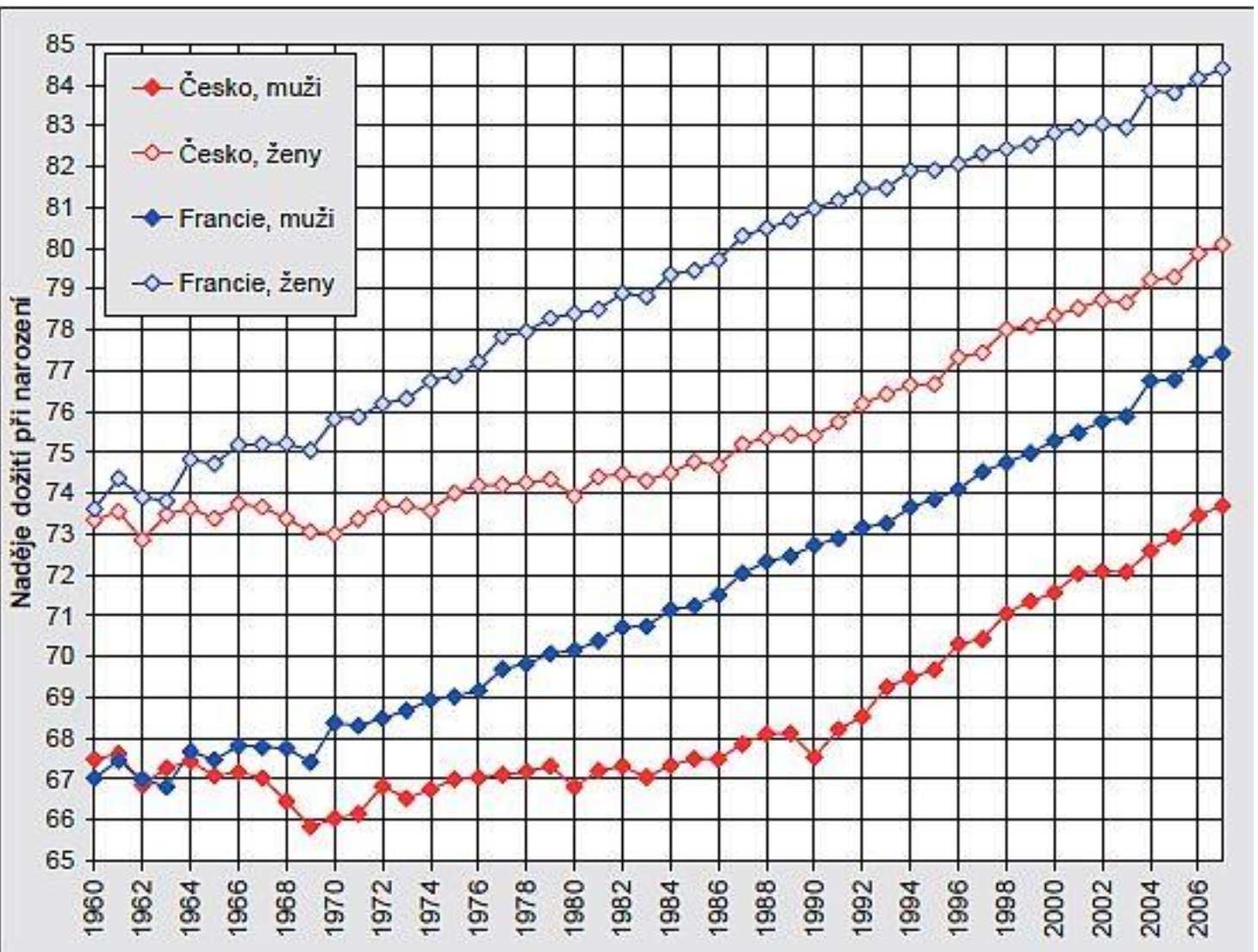
Cílem publikace je ukázat hlavní trendy vývoje obyvatelstva České republiky od roku 1993. A stejně jako nelze při interpretaci dějin České republiky coby samostatného politického útvaru odhlížet od starší historie, tak nelze ani populační vývoj omezit na toto relativně velmi krátké období. Současné obyvatelstvo České republiky a úroveň jeho reprodukce v sobě nesou dědictví několika předcházejících dekad: Například výkyvy v počtech narozených dětí, jimiž se vyznačovalo celé 20. století, dosud formují věkovou skladbu obyvatelstva a budou ji formovat ještě dlouhou dobu.

Dynamika přírůstků a úbytků obyvatelstva, 1950–2008

Publikace je rozdělena do kapitol v zásadě podle jednotlivých procesů demografické reprodukce. Stěžejní jsou kapitoly věnované porodnosti, úmrtnosti a populační prognóze. Část nazvaná Pokles porodnosti – hlavní faktor demografické změny, jejíž autorkou je prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc., vysvětluje, jak se v úrovni porodnosti promítají změny sociokulturní skladby obyvatelstva. Dokládá, jak se s růstem úrovně vzdělání posunuje věkový profil žen, které se rozhodly mít první děti, do vyššího věku a jak se kvůli tomu snižují celkové počty dětí, které tyto ženy za život porodí. Pomocí komparace s vývojem ve Francii zároveň ukazuje, že dlouhodobá velmi nízká úroveň plodnosti v ČR (v letech 1996–2003 dokonce nižší než 1,2, což patřilo k vůbec nejnižším hodnotám na světě) zdaleka nemusí být typická pro současné rozvinuté země, k nimž se Česká republika řadí.

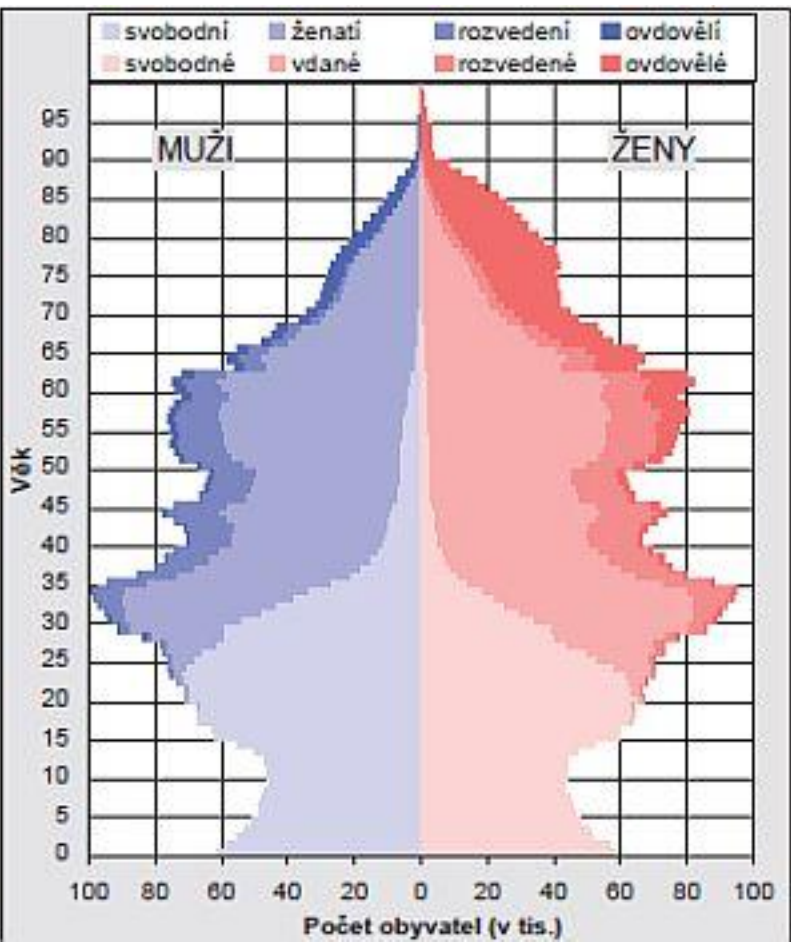
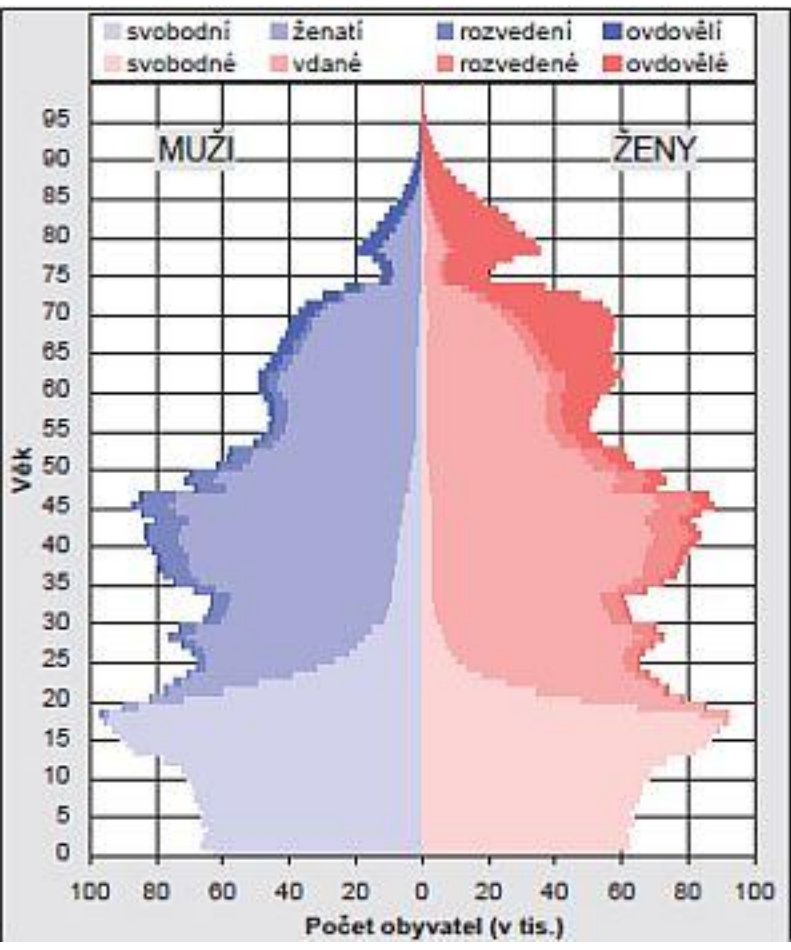
Autoři RNDr. Boris Burcin, Ph.D. a RNDr. Tomáš Kučera, CSc., objasňují hlavní rysy změn v úmrtnostních poměrech. Opět díky srovnání s Francií je zřejmé, jak výrazně ovlivnila dosavadní úroveň úmrtnosti doba reálného socialismu. A ačkoli se úmrtnostní poměry v České republice již třetí dekádu zlepšují, stále zůstává střední délka života při narození (74,0 let u mužů a 80,1 let u žen v roce 2008) daleko za vyspělými zeměmi; ani tam se totiž vývoj nezastavil, a tak se rozestup zatím příliš nedaří zužovat.

Vývoj naděje dožití při narození podle pohlaví, Česko a Francie, 1960-2007 (zdroj dat: Human Mortality Databáze)

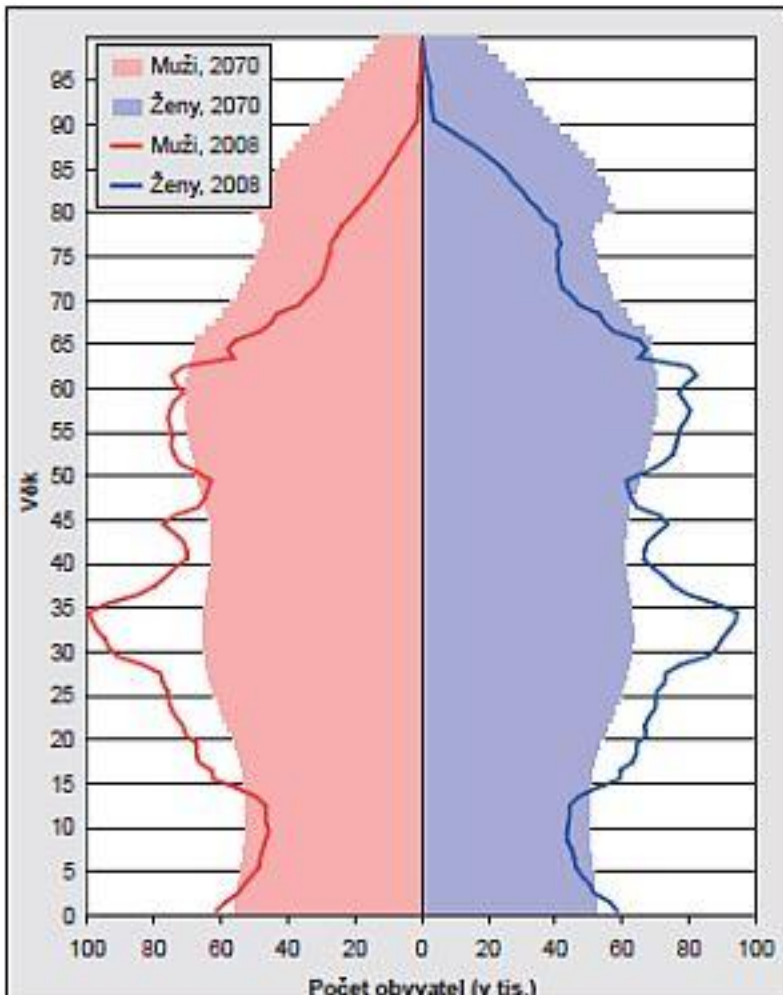
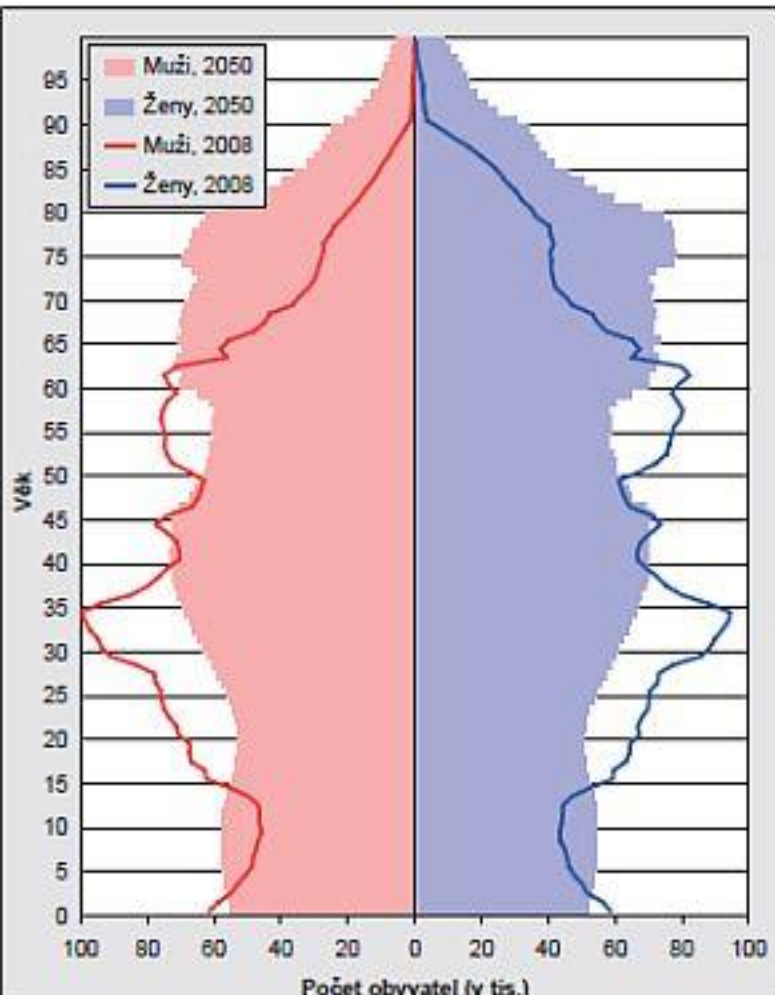
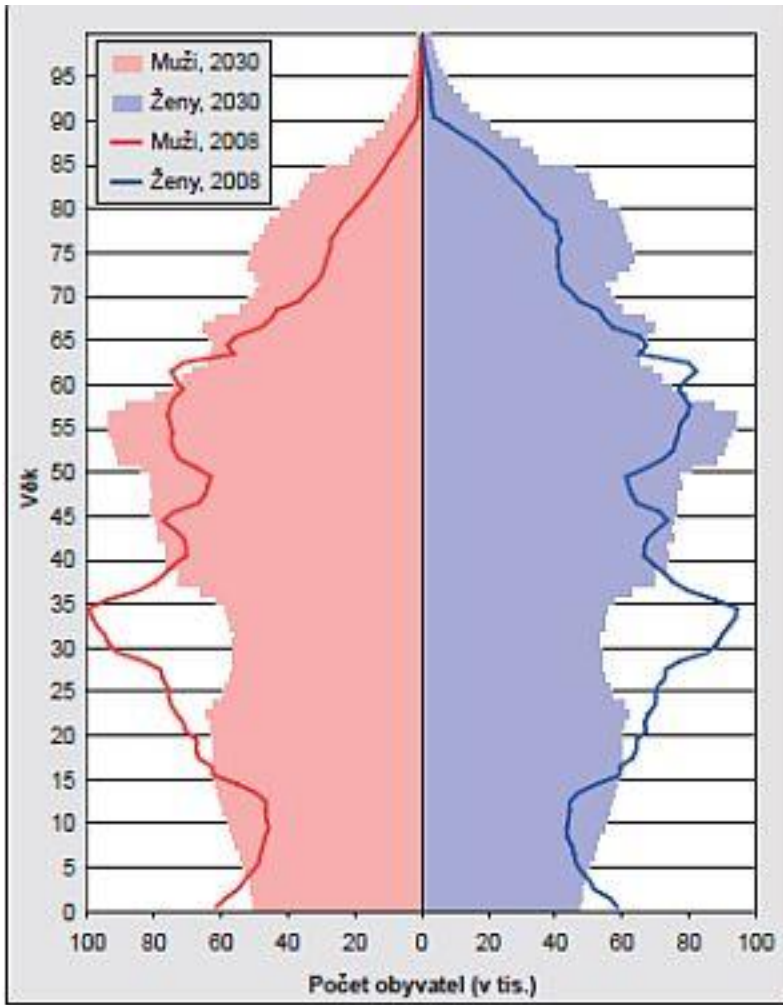
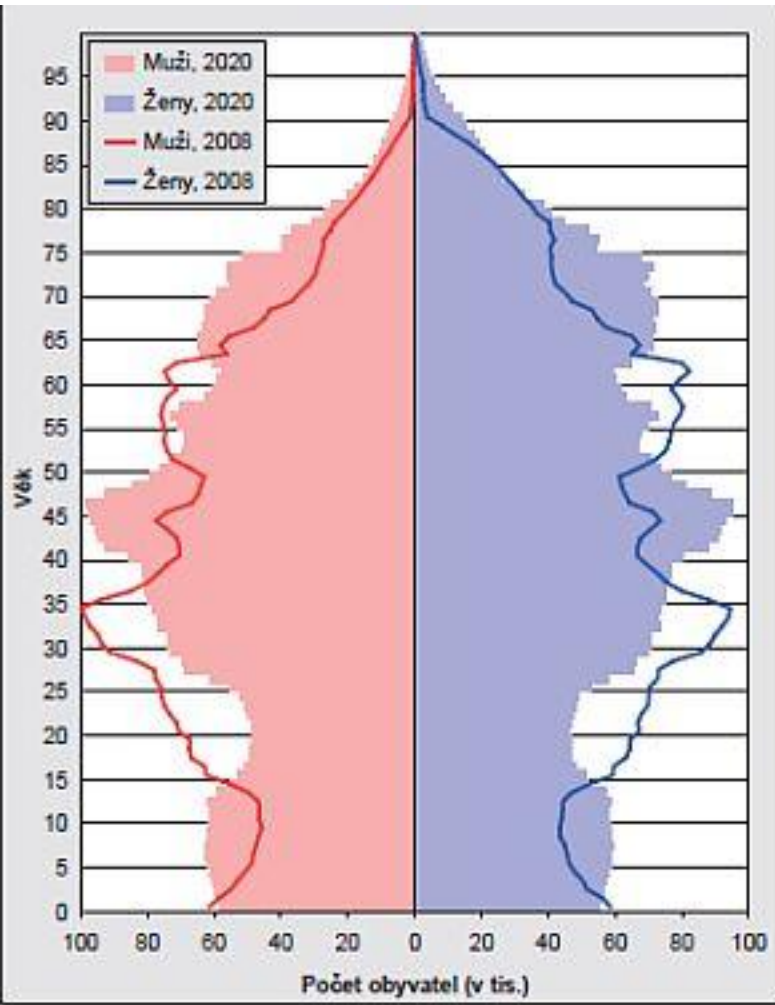
Oba badatelé jsou také autory zatím poslední populační prognózy, sestavené až do roku 2070. Ačkoli jsou spíše optimisti, z výsledků vyplývá, jak výrazně se bude proměňovat věková skladba ve prospěch osob vyššího věku. Autoři nepředpokládají příliš vysokou imigraci, ale ani její výrazně vyšší aktivní saldo by trend rychlého stárnutí nezvrátilo, pouze poněkud zmírnilo a oddálilo. Očekávaný počet obyvatel by dle střední varianty mohl dosáhnout v roce 2023 hodnoty 11 milionů osob, ale pak už by měl spíše stagnovat.

Jednou z nejvíce diskutovaných otázek vztahujících se k vývoji obyvatelstva jsou možnosti populační politiky. Autorka RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D. shrnuje proměny, kterými procházel pohled na populační politiku od roku 1990. Populační politika se dostala na okraj zájmu, státní podpora rodin se stala součástí sociální politiky a postupně ztratila univerzální charakter. Upřednostňovala se individuální péče o děti v rodině např. prodloužením mateřské dovolené, avšak bez možnosti jiné volby, neboť zároveň se výrazně omezila podpora zařízení péče o děti do věku tří let.

Složení obyvatelstva podle věku, pohlaví a rodinného stavu k 1. 1. 1993 a 1. 1. 2009

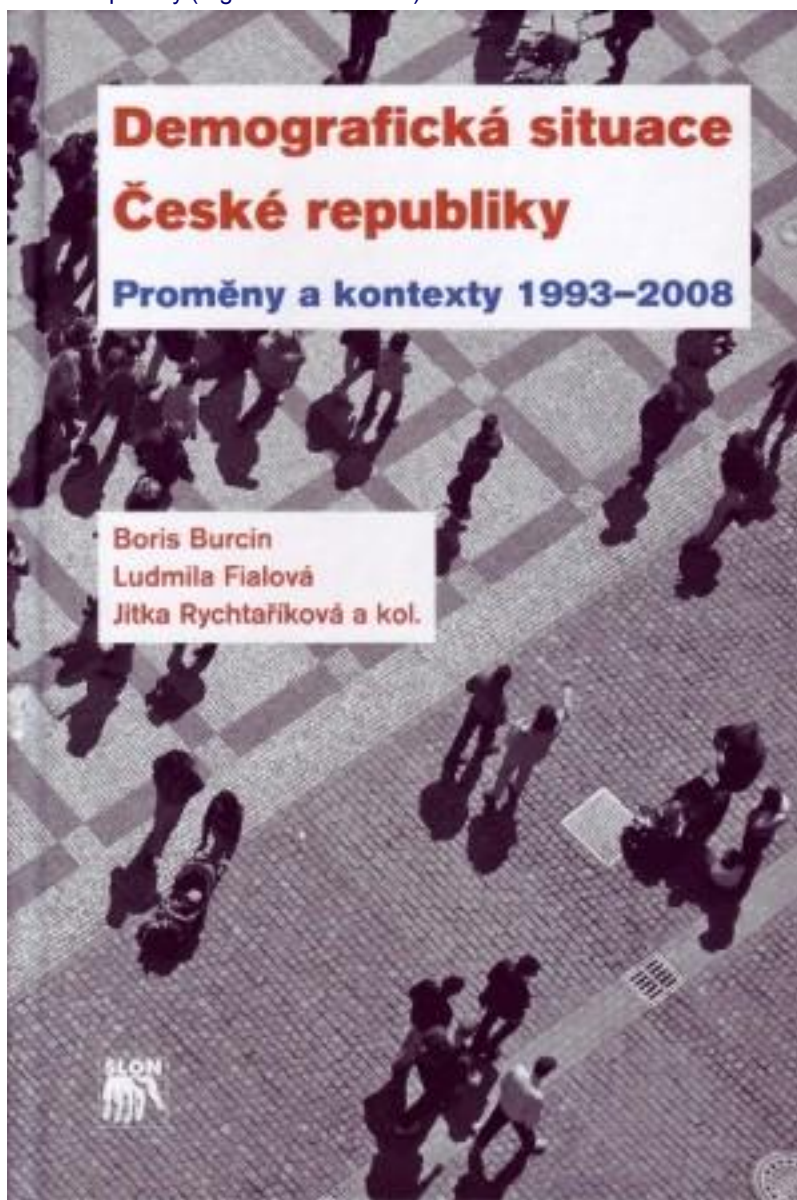
Ačkoli se vytváří nově pojatá rodinná politika a podmínky k rodičovství se postupně zlepšovaly, nepodařilo se zatím vytvořit stabilnější prostředí ani rozšířit služby péče o předškolní děti, jež by umožnila rodičům lépe skloubit zaměstnání a péči o rodinu.

**Očekávaná věková struktura obyvatelstva v letech 2020, 2030,
2050 a 2070 v porovnání s výchozí věkovou strukturou z roku 2008**

Obdobně jsou v samostatných kapitolách pojednány migrace, skladba obyvatelstva, formování a rozpad manželských svazků, pozornost se věnuje i pozitivním změnám v úrovni potratovosti.

Publikace byla připravena v rámci vědecko-výzkumné činnosti pracovníků katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, byla zpracována v rámci řešení výzkumného záměru MSM 0021620831 „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“ a podpořena Grantovou agenturou České republiky (reg. ř. 403/017/0711).

Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993–2008.

Praha, Sociologické nakladatelství 2010, 238 s.

Autoři: Dagmar Bartoňová, Boris Burcin, Ludmila Fialová, Květa Kalibová, Jiřina Kocourková, Tomáš Kučera, Jitka Rychtaříková